

PALJONKO OPINTONI MAKSAVAT? - KYSELYN RAPORTTI

TASE-HANKE

HAKANEN MERJA
GRADIA DIGIPALVELUT

Sisällysluettelo

1. Tase-hanke	1
2. Toisen asteen koulutuksen kustannukset Gradiassa	2
Yleistä kyselytutkimuksesta	2
Kyselyn tulokset yleisesti	3
Vastaajat	3
Tietokoneen tarve ja kustannukset	4
Ohjelmistolisenssit	5
Materiaalit ja välineet	6
Tutkintomaksut ja maksulliset koulutukset	7
Oppikirjat	7
Sähköiset oppikirjat	9
Sähköiset oppimisolustat	9
Tiedottaminen	10
Vapaat vastaukset	12
Kyselyn tulokset lukiolaisilla	14
Ammatillinen koulutus	17
3. Lopuksi	20
4. Lähteet	22

1. Tase-hanke

TASE on vuonna 2019 toteutettava laaja verkostohanke, jonka tavoitteena on opiskelukustannusten alentaminen toisen asteen koulutuksissa. Hankkeessa koostetaan avoimia digitaalisia oppimateriaaleja, mutta kartoitetaan oppimateriaali- ja työvälinekustannukset toisen asteen opinnoissa. Hankkeen toteutusverkostossa ovat mukana seuraavat koulutuksen järjestäjät:

- Turun kaupunki (lukio- ja ammatillinen koulutus)
- Koulutuskuntayhtymä Tavastia
- Salon seudun koulutuskuntayhtymä
- Jyväskylä koulutuskuntayhtymä Gradia
- Tampereen kaupunki (lukiokoulutus ja Tampereen seudun ammattiopisto Tredu)

- Työtehoseura
- Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymä
- Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia
- SASKY koulutuskuntayhtymä
- Länsirannikon Koulutus Oy WinNova
- Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria.

Hanketta rahoittaa Opetushallitus ja sen hallinnoinnista vastaa Turun kaupungin sivistystoimiala. Lisäksi Turun kaupungin sivistystoimiala koordinoi hanketeeman valtakunnallista kehittämistä.

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradialla on hankkeen puitteissa mm. järjestetty aihepiirin koulutusta ja luotu avoimia digitaalisia oppimateriaaleja. Tässä raportissa keskitytään Gradian sisällä tehtyyn kyselyyn, jossa pyrittiin selvittämään opiskelijoiden näkemystä toisen asteen opintojen kustannuksista. Opetushallitus on myös selvittänyt toisen asteen opinnoista aiheutuvia kustannuksia (2).

Kyselytutkimus toteutettiin toukokuun 2019 aikana Wilma-järjestelmään linkitetyn sähköisen kyselylomakkeen avulla. Kysely sai suuren suosion ja siihen saatiin runsaasti vastauksia. Raportin tulokset voidaan eritellä vastaajan koulutuksen perusteella lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tuloksiin. Näiden erillisten tarkastelujoukkojen lisäksi tuloksia tarkastellaan kokonaisuutena.

2. Toisen asteen koulutuksen kustannukset Gradiassa

Yleistä kyselytutkimuksesta

Toisen asteen maksuttomuus on ollut esillä julkisessa keskustelussa ja toisen asteen opintoihin liittyvää aiempaa tutkimustietoa on jonkin verran tarjolla. Ennen tätä kyselyä hanketyöryhmä tutustui Pelastakaa Lapset ry:n selvitykseen toisen asteen opintojen kustannuksista, joka antaa viitteitä millaisia erilaisia kustannuksia toisen asteen koulutuksessa tulee (1). Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaisussaan vuodelta 2018 selvittänyt kustannusten ja tukimuotojen silloista tilaa ja tuonut esille erilaisia vaihtoehtoja kustannusten pienentämiseksi (2).

Näiden tutkimusten pohjalta alettiin laatia kyselylomaketta, jolla kartoitettaisiin TASE-hankkeen yhteydessä Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian toisen asteen opinnoista opiskelijoille syntyviä kustannuksia. Kysely kohdennettiin sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen opiskelijoille, eikä kohderyhmää rajattu sen tarkemmin.

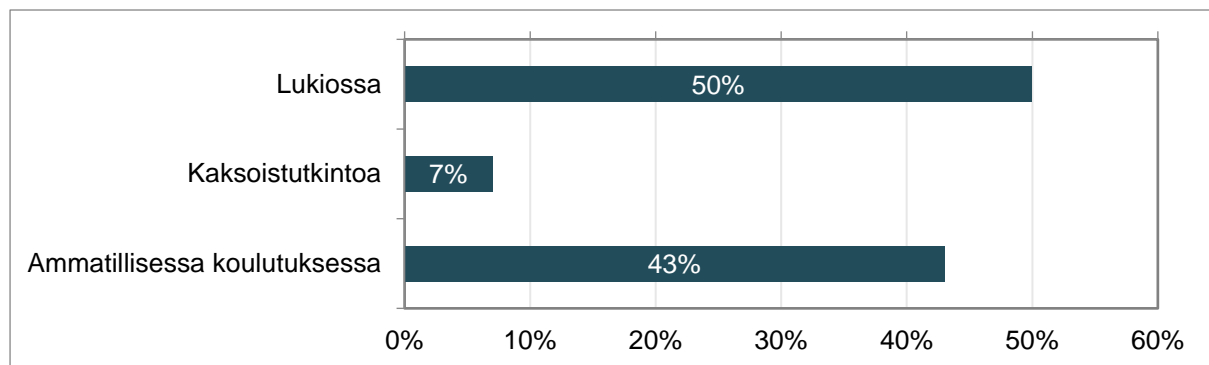
Kyselytutkimus toteutettiin Webropol-kysely- ja raportointityökalulla, jolla luotiin sähköinen kyselylomake. Kyselylomake linkitettiin opiskelijoiden käyttämään Wilma-palveluun ilmoituksena, joka näkyi kaikille opiskelijoille koko toukokuun 2019 ajan.

Kyselyssä kyseltiin opintoihin tarvittavien laitteiden, oppikirjojen ja muiden oppimateriaalien tarvetta ja opiskelijan arviota niiden kustannuksista. Kysely oli suosittu ja saikin tuon kuukauden aikana yli 1000 vastausta. Seuraavissa luvuissa esitellään kyselyn tulokset. Ensimmäisessä osiossa esitellään kyselyn tulokset kokonaisuudessaan ja sen jälkeen lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien vastaukset on eritelty omiksi luvuiksi.

Kyselyn tulokset yleisesti

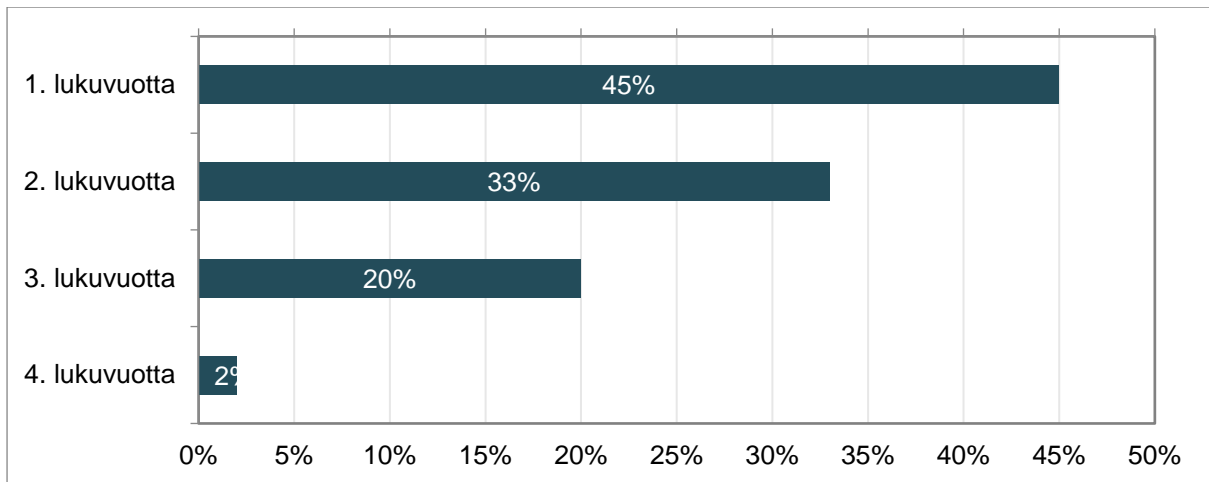
Vastaajat

Kyselyyn saatiin kyselyn aukioloaikana yhteensä 1008 vastausta. Vastaajista 500 opiskeli lukiossa, 435 ammatillisessa koulutuksessa ja 72 vastaajaa oli kahden tutkinnon opiskelijoita (kuva1). Vastausmäärän perusteella kysely antaa luotettavan kuvan Gradian sisällä toteutuneista koulutuksen kustannuksista opiskelijoille.

Kuva 1. Vastaajien jakauma koulutustaustan perusteella.

Vastaajista ensimmäistä lukuvuottaan opiskeli 45%. Kysely toteutettiin aivan lukuvuoden loppupuolella, joten oletamme, että ensimmäisen lukuvuoden aikana kertyneet kustannukset ovat heillä olleet lähtökohtaisesti jo tiedossa. Toista lukuvuottaan opiskelevien osuus oli 33% ja kolmatta 20%. Neljättä lukuvuottaan opiskelevien osuus oli vain 2%.

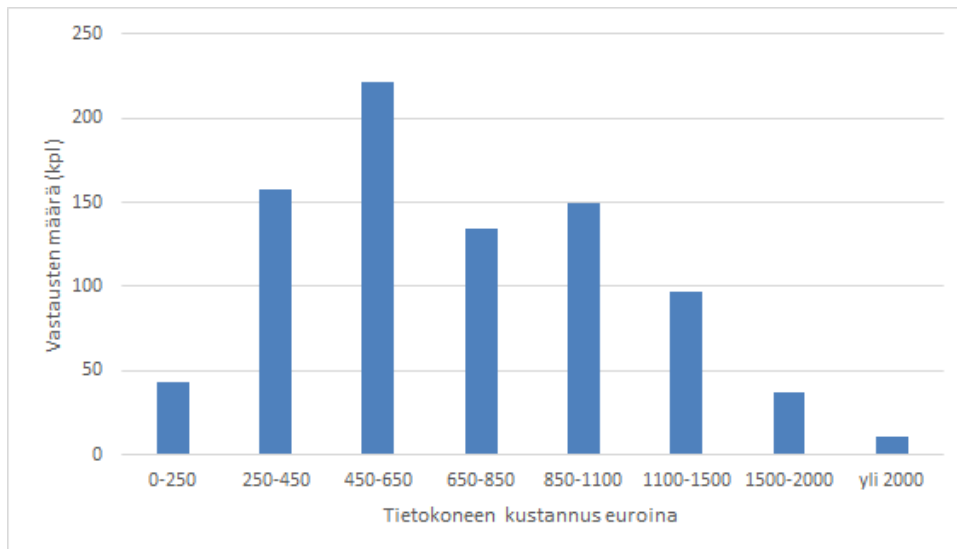

Kuva 2 Vastaajien jakautuminen opiskeluvuosien perusteella.

Tietokoneen tarve ja kustannukset

Vastaajista 92% (n= 932) tarvitsee opinnoissaan tietokonetta. 8% vastaajista (n= 76) kokee kuitenkin, ettei tarvitse opinnoissaan tietokonetta. Kyselyssä ei tutkittu tarkemmin tätä osajoukkoa, esimerkiksi miksi he eivät tarvitse laitetta, vaan kyselyssä tahdottiin selvittää lisätietoja tietokonetta tarvitsevien joukosta. Tietokonetta tarvitsevista 92% on hankkinut oman laitteen. 7% prosenttia opinnoissaan tietokonetta tarvitsevista käyttää vain oppilaitoksen laitteita. Tämän tuloksen perusteella yksi selkeä ja yleinen kustannuserä toisen asteen opintojen kustannuksista on oman tietokoneen hankinta. Koko yli tuhannen vastaajan joukosta 85% on hankkinut oman laitteen. Kyselimme tarkemmin laitteen hankinnasta syntyviä kustannuksia. Kysymykset kerättiin tekstikenttään, johon vastaajat pystyivät kirjoittamaan oman arvionsa tietokoneen hankintakustannuksista.

Tietokoneen kustannukseksi vastaajat arvioivat keskimäärin 775 euroa (vastausjoukon keskiarvo). Vastauksissa useimmin esiintyvä arvo oli kuitenkin 500 euroa (vastausjoukon moodi). Tätä vastausjoukkoa on kuitenkin mielenkiintoista tutkia tarkemmin ja laadimme kuvaajan, joka kuvaa millaisiin hintahaarukoihin vastaukset jakautuvat (kuva 3). Kuvaajaan on kerätty vastaukset eri hinta-asteikoihin ja kuvaajasta korkeimpana palkkina näkyikin hinta-alue, johon sisältyy useimmin vastattu kustannus (500 euroa). Pelastakaa Lapset ry:n tutkimuksessa (1, s. 4) keskiarvo tietokoneen kustannukseksi on saatu 650 euroa. Tutkimustuloksemme on samoilla linjoilla tämän kanssa, mutta kuten kuvasta 3 huomaa, edullisempia (kustannus 250-650 euroa, 379 kpl) sekä kalliimpia (650-1500 euroa, 391 kpl) tietokoneita hankkivia on tämän kyselyn mukaan yhtä paljon. Tietokoneen hankintakustannukset vaihtelevat siis hyvin paljon.

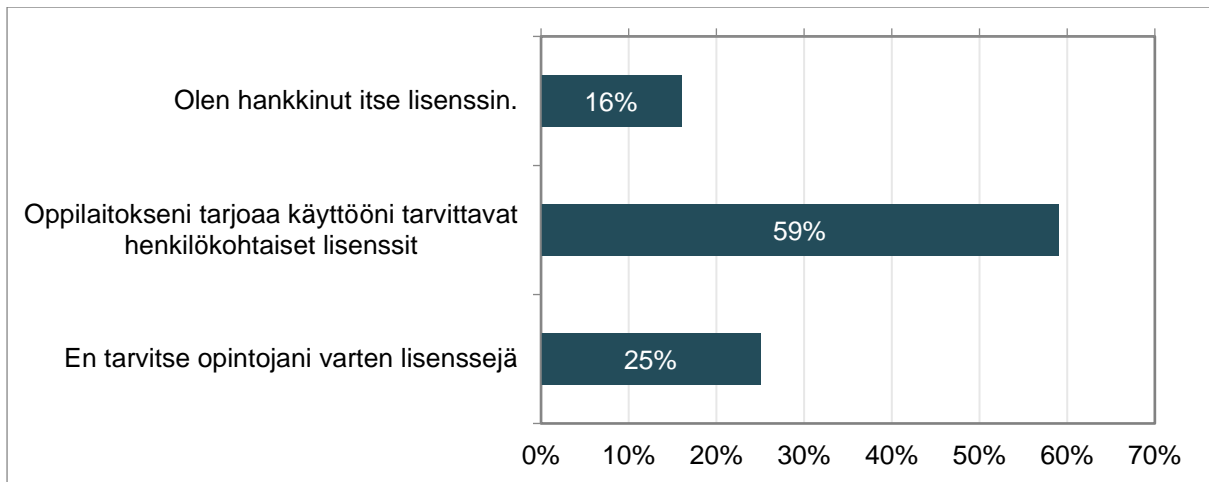
Kuva 3 Tietokoneen kustannusten jakautuminen eri hinta-asteikkoihin vastausmäärien perusteella.

Ohjelmistolisenssit

Suurimmalle osalle vastaajista riittää oppilaitoksen hankkimat lisenssit käytössä oleviin ohjelmistoihin. Pieni osa, 16 %, on hankkinut itse lisenssin, mutta koska vastaajamäärä on niin suuri, tarkoittaa tämä joukko 162:n vastaajan joukkoa. Vastaavat saivat antaa vapaasti vastauksia millaisia lisenssejä ovat hankkineet. Keskeisimpinä poimintoina lisensseistä, joita opiskelijat ovat hankkineet, nousi esille:

- Matemaattisten aineiden opiskelussa tarvittavat laskinlisenssit
- Office-sovelluksiin tarvittavat lisenssit (Office 365)
- Adoben-sovelluksiin tarvittavat lisenssit
- Musiikin opiskeluun tarvittavat lisenssit (Ableton Live Suite ja Sibelius)
- ravintola- ja catering-alan opiskeluun tarvittavat lisenssit (eKokki).

E erityisen mielenkiintoista tässä listassa on se, että oppilaitos tarjoaa kaikille opiskelijoille Office 365 -käyttöoikeuden opintojen ajaksi, joka kattaa myös sovellusten työpöytäversion lataamisen omille koneille. Eikö tieto tästä mahdollisuudesta ole tavoittanut opiskelijoita, jos jotkut heistä hankkivat lisenssiin itse?

Kuva 4 Ohjelmistolisenssin hankinnan tarpeen jakautuminen

Materiaalit ja välineet

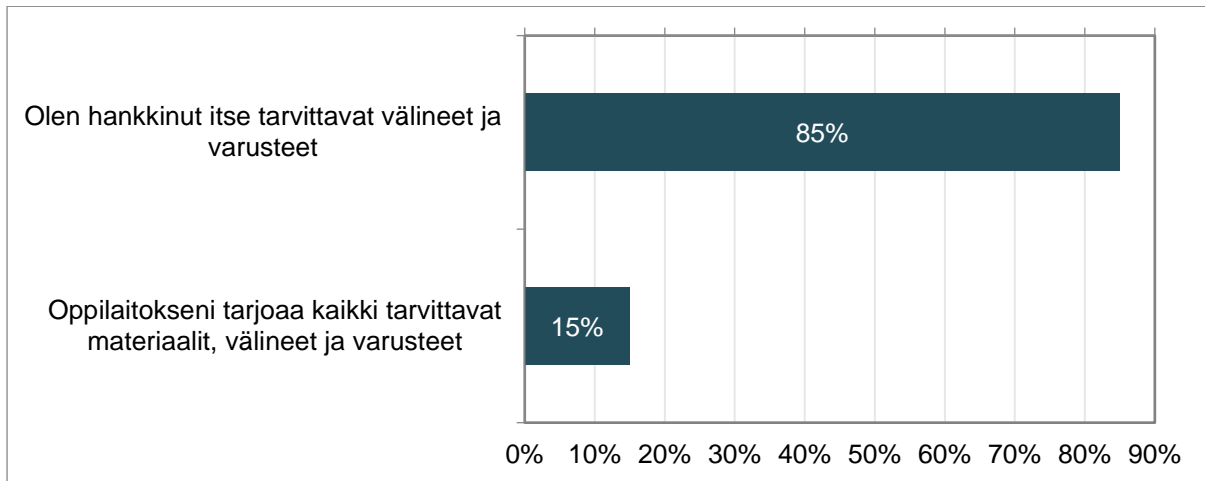
Tietokoneen lisäksi opiskelussa tarvitaan muitakin välineitä. 85% vastaajista hankkii itse opiskelussa tarvittavat välineet ja varusteet. 15% kokee kuitenkin pärjäävänsä oppilaitoksen tarjoamilla materiaaleilla, välineillä ja varusteilla. Vastaajat saivat valita vaihtoehdoista useita ja tulokset osoittavat, että opiskelijat hankkivat itse yleisemmin opiskelussa käytettävät työvälineet, kuten vihkot ja kynät. Usein opiskelijat hankkivat myös laskimen. Alakohtaiset hankinnat näkyvät siinä, että erilaisia työvaatteita ja turvavälineitä hankkineiden osuus on pienempi.

Taulukko 1 Kuinka moni vastaaja koki tarvitsevänsä seuraavia työvälineitä opinnoissaan.

Työväline	Vastauksia (kpl)
laskin	427
työvaatteet	232
turvavälineet	102
materiaalit	364
työvälineet, kuten vihkot, monisteet, kynät	779

Tämä kohta olisi pitänyt esittää kyselyssä selkeämmin, sillä vastaajat olivat luetelleet erityisesti materiaalihankintoihin oppikirjakustannuksia, joita kyseltiin tarkemmin erikseen. Materiaaleilla tarkoitettiin tässä yhteydessä kuitenkin opiskelussa tarvittavia raaka-aineita ja työstettäviä materiaaleja (esimerkiksi kankaat). Kyselyssä ilmeni, että opiskelijoiden hankkimien laskinten hinnat olivat keskimäärin 57 euroa (keskiarvo). Useimmin esiintyvä laskimen kustannus oli 20 euroa, mutta keskiarvoa nostaa usein esiintyneet noin 150 euron (100-200 euroa) hintaiset laskimet. Työvaatteista tulee kyselyn perusteella keskimäärin 100-150 euron kustannus, jos niitä tarvitaan ja turvavälineistä myös noin 100 euron kustannus. Vastaajat olivat merkinneet useimmiten tehtäväksi hankinnaksi erilaiset työvälineet ja niistä syntyvät kustannukset olivat keskimäärin 99 euroa (keskiarvo) ja yleisin kustannus 50 euroa (moodi). Pääsääntöisesti vastaajat olivat laskeneet näihin kustannuksiin mukaan erilaisia

toimistotarvikkeita ja pientä apuvälinettä, mutta muutamissa kalliimmissa kustannuksissa vastaajat olivat eritelleet syntyneitä kustannuksia. Isoimpia kustannuksia, joita opiskelijat eivät olleet luokitelleet muihin luokkiin, syntyi mm. työkaluista, veitsistä, opintoihin tarvittavista kameroista ja linsseistä, musiikki-instrumenteista sekä hius- ja kauneusalalla tarvittavista tarvikkeista (föönit ja kammot yms).

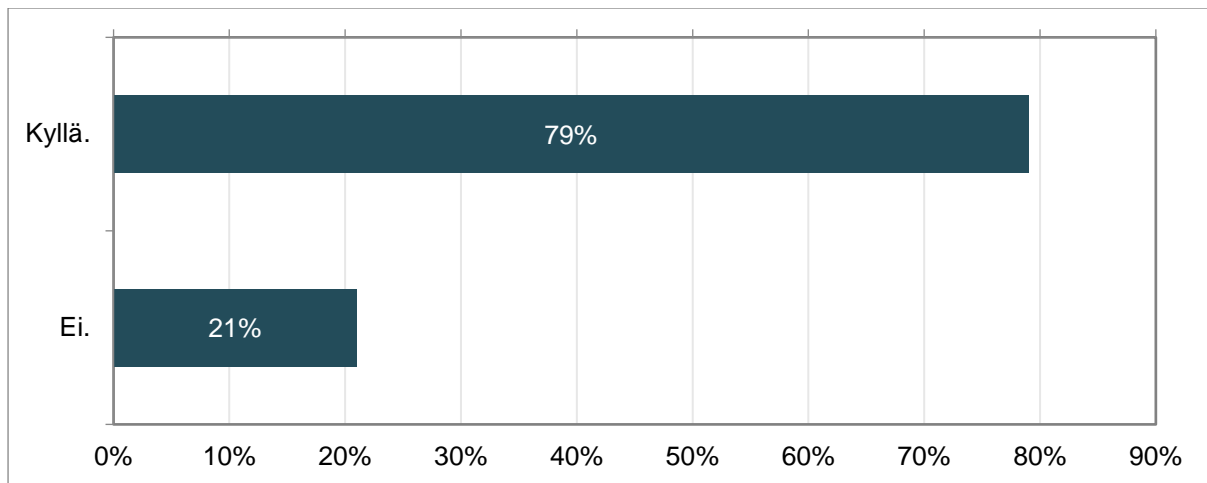
Kuva 5 Välineiden ja varusteiden hankinnan jakautuminen oppilaitoksen ja opiskelijan välillä kyselyn perusteella.

Tutkintomaksut ja maksulliset koulutukset

Kysymykseen, kuuluuko opintoihin tutkintomaksuja tai muita maksullisia koulutuksia, kuten korttikoulutuksia, 60% vastasi, ettei opintoihin kuulu sellaisia maksuja. Lopuille opintoihin kuuluu maksullisia ja 24% vastaajista maksaa itse näihin liittyvät kustannukset. Tältä joukolta kysyttiin lisätietoa syntyneistä kustannuksista. Yleisin esiintyvä arvo oli 20 euroa (moodi), mutta keskiarvo 148 euroa. Korkeampi keskiarvo selittyy ylioppilastutkinnosta aiheutuvilla kustannuksilla. Kuten Vastaajat-luvussa tulee esille (kuva 1.) vastaajien joukosta kuitenkin noin puolet oli lukiokoulutuksesta. Miten voidaan selittää, että tässä kysymyksessä 60% ei koe, että omissa opinnoissaan on tutkintomaksuja? Selitys voinee johtua siitä, että vastaajista suurin osa (kuva 2) on vasta ensimmäisen vuoden opiskelijoita, jolloin ylioppilastutkinnosta tai muista maksullisista koulutuksista ei ole kertynyt vielä kustannuksia. Maksullisten koulutusten useimmiten esiintyvä arvo, 20 euroa, selittyy avoimien vastausten perusteella opintoihin kuuluvista hygieniapassi- ja/tai ensiapukoulutuksista lisäkustannuksista.

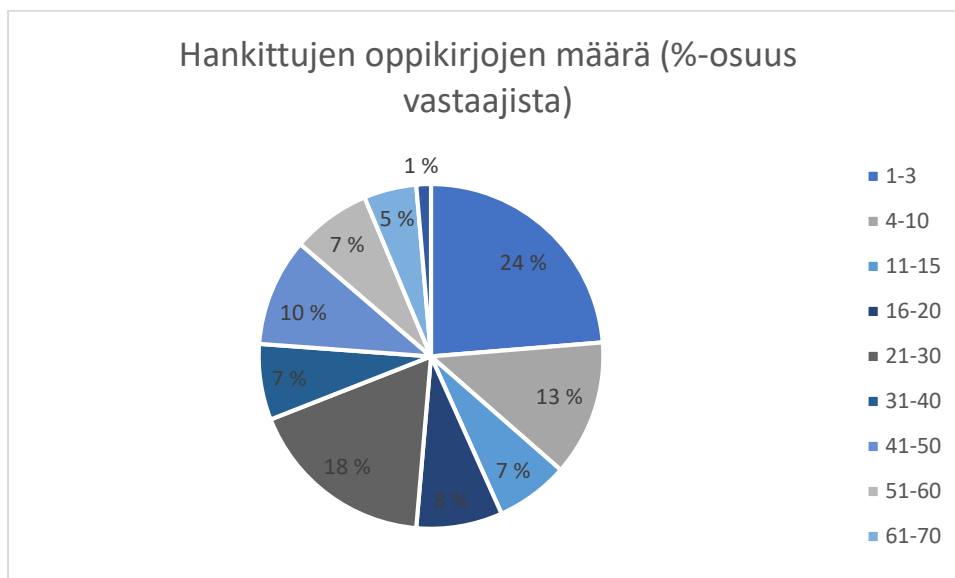
Oppikirjat

Halusimme selvittää kyselyssä perinteisten oppikirjojen ja sähköisten materiaalien käyttöä. Kyselyn vastaajista 79% (n=795) toteaa, että tarvitsee opinnoissaan perinteisiä oppikirjoja. 97% perinteisiä oppikirjoja opinnoissaan tarvitsevista on hankkinut kirjat itse.

Kuva 6 Jakauma sen suhteen tarvitseeko opinnoissaan perinteisiä oppikirjoja

Tarvittavien oppikirjojen määrässä on kyselyn perusteella kuitenkin suuria vaihteluita. Vastauksista laskettu keskiarvo hankittujen kirjojen määrälle on 25 kirjaa. 24% vastaajista on tähän mennessä hankkinut vain 1-3 kirjaa, kuten kuvasta 7 näkee. Toinen selkeä ryhmä on 18% joukko vastaajista, jotka olivat hankkineet 21-30 oppikirjaa. On hyvä kuitenkin huomata, että vastaajista 14% oli hankkinut kuitenkin yli 50 oppikirjaa kyselyn ajankohtaan mennessä.

Kuva 7 Jakauma siitä, millaisia oppikirjamääriä vastaajat olivat hankkineet. 24% oli hankkinut kyselyyn mennessä vain 1-3 kirjaa.

Kyselyyn vastanneet ovat kustantaneet oppikirjoista keskimäärin 653 euroa. Jos lasketaan yhteissumma perinteisten oppikirjojen aiheuttamista kustannuksista vastaajien kesken, puhutaan kuitenkin merkittävästä, noin 500 000 euron kustannuserästä, jo tässä otoksessa.

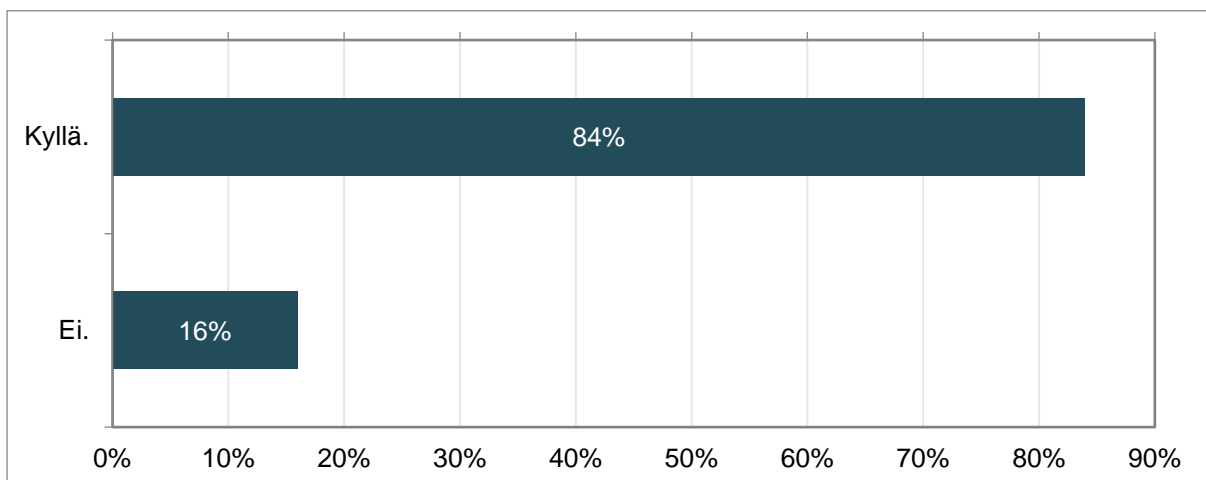
Kyselyn pohjalta on haastavaa analysoida mihin oppiaineisiin hankintaan eniten perinteisiä oppikirjoja, mutta vastauksissa oppiaineina nousevat usein esille äidinkieli, matematiikka sekä englanti. Myös muut lukio-opetuksessa opetettavat aineet, kuten biologia, maantieto, terveystieto ja filosofia esiintyvät usein vastauksissa. Ammatillisissa aineissa vastauksista ei nouse esiin merkittäviä oppiaineryhmiä, mutta useimmin ammatillisissa aineissa tulee esille lääkehoidon, kasvun ja osallisuuden edistämisen sekä sähköalan opintoihin tarvittavat oppikirjat.

Sähköiset oppikirjat

Jakauma sähköisten oppikirjojen välillä jakautuu tasan kahtia. Puolet vastanneista tarvitsee opinnoissaan sähköisiä oppikirjoja ja puolet ei. 90% sähköisiä oppikirjoja tarvinneista on hankkinut kirjat itse. Useimmin vastattu määrä oli 1 sähköinen oppikirja, mutta vastausten keskiarvo oli 11 kpl. Voidaan siis päätellä, että sähköisiä oppikirjoja käytetään vielä merkittävästi vähemmän kuin perinteisiä. Keskimäärin sähköiset oppikirjat ovat maksaneet 172 euroa, mutta tämän ja edellisen kysymyksen vastauksissa luotettavuutta alentaa se, että monet vastaajat eivät ole eritelleet perinteisiä ja sähköisiä oppikirjoja, vaan antaneet esimerkiksi yhteismäärän jo edeltävässä kysymyksessä. Perinteisten oppikirjojen kysymykset kuvastavat siten ehkä paremmin oppikirjoihin käytettäviä kokonaismääriä.

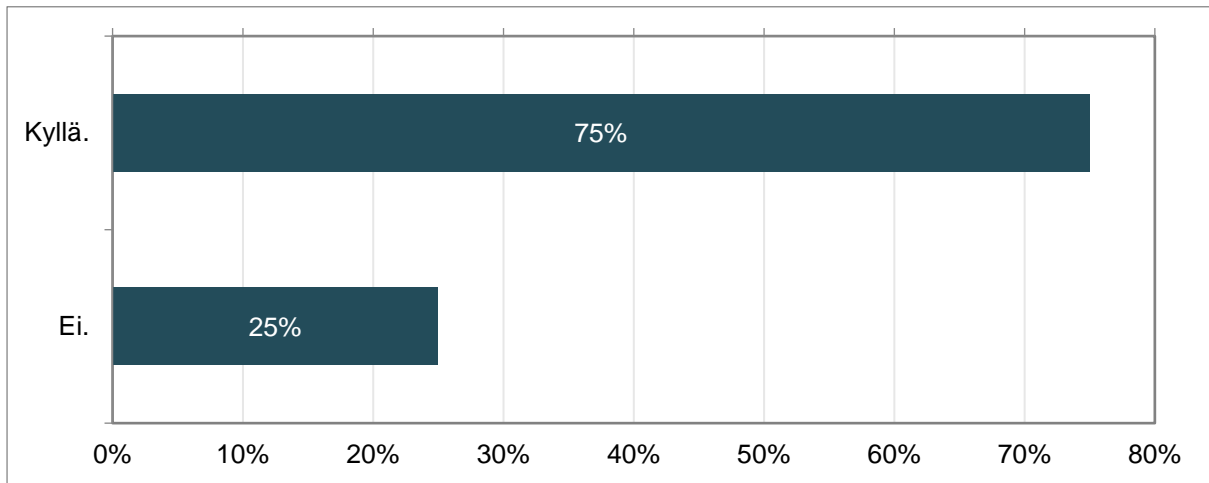
Sähköiset oppimisalustat

Vastauksissa tuli esille, että opinnoissa hyödynnetään runsaasti oppilaitoksen tai opettajan itsensä omia sähköisiä oppimateriaaleja (kuva 8). Vain 16% vastaajista koki, ettei opinnoissa hyödynnetä näitä materiaaleja.

Kuva 8 Hyödynnetäänkö opinnoissa oppilaitoksen tai opettajan omia sähköisiä oppimateriaaleja

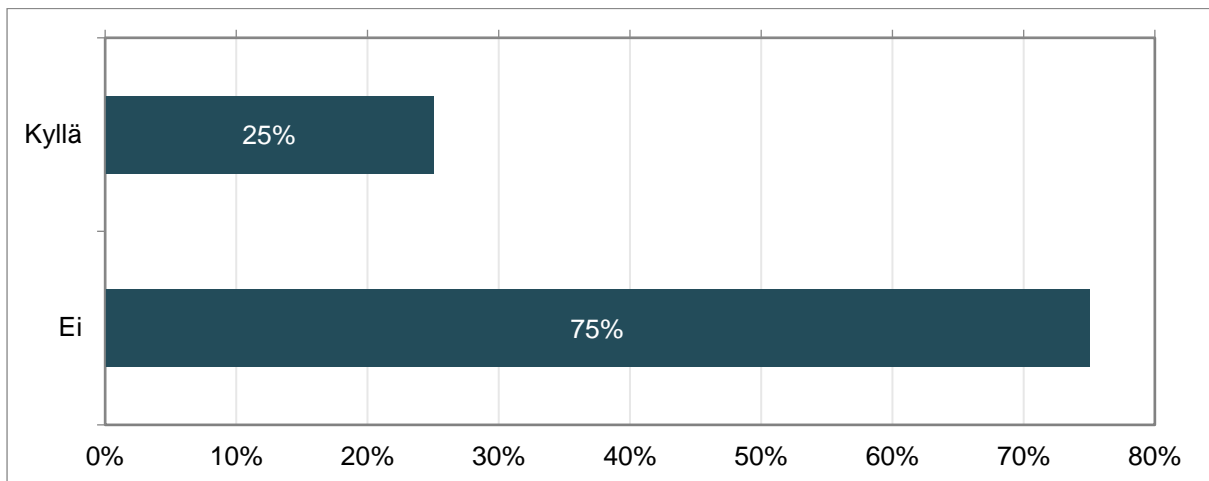
Kuitenkin vastaajista 75% vastasi, että opettajan oman materiaalin lisäksi käytetään oppikirjoja (perinteisiä tai sähköisiä).

Kuva 9 Opinnoissa tarvitaan opettajan oman materiaalin lisäksi vielä oppikirjoja

Tiedottaminen

Kysymykseen ”onko oppilaitos tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista?” tuli paljon avoimia vastauksia. 75% prosenttia vastaajista koki, että oppilaitos ei ole tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista. Toisaalta kyllä-vastanneiden avoimissa vastauksissakin on kritisoitu, että annettu kustannusarvio on ollut alakanttiin tai ei ole pitänyt paikkaansa.

Kuva 10 Onko oppilaitos tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista? 75% vastaajista kokee, ettei ole.

Seuraavaksi poimintoja Ei-vastanneiden avoimista vastauksista:

- Ei selkeää arviota kustannuksista
- Lukion sanotaan olevan maksuton. Valheita!

- *Kustannukset nousivat koko lukion ajan, koulu ilmoitti vain uusista pakollisista ostoksista ja menot kasvoivat valtavasti*
- *Ei ole ollut tarvetta!*
- *Ei tarpeeksi. On vain kerrottu, että kirjat on oltava kun kurssi alkaa, ja hirveää oli se kun opettajat saarnasivat kirjojen hankinnasta joillekin oppilaille koko luokan kuullen...mitä jos oppilaalla ei vain oikeasti ole varaa ostaa sitä 30€ kirjaa?*
- *Sain tietoa vanhasta koulustani*
- *Ei ole eikä mielestäni tarvitse. Systeemi on mielestäni selkeä ja suurin osa pärjää näiden kustannusten kanssa. Vähävaraisia opiskelijoita voisi kuitenkin auttaa rahallisesti.*
- *Päätökokeiden kustannuksista ei ole puhuttu meille mitään ja koska olen IB-linjalla, kustannukset ovat eri kuin kansallisella*
- *Vaikka itselleni asia ei ollut ongelmallinen, voisi lukion kokonaiskustannuksista mainita mielestäni jo silloin, kun nuoret hakevat kouluun yläasteelta. Itse en ainakaan osannut odottaa lukioon tullessa, että kokonaisuudessaan koulun käymiseen tulisi menemään useita tuhansia euroja.*
- *Jokaiselle kurssille on pakko ostaa kirja ja opettajat olettavat heti kirjan olevan kurssin alussa mukana. Kaikilla ei ole varaa ostaa välittömästi 200e edestä uusia oppikirjoja, ja tällöin koululta tuleva painostus on ahdistavaa. Kun kurssi alkaa näin epämukavasti, opiskelijan motivaatio voi laskea opintoja kohtaan. Koulu ei ole kertonut opiskelijalle selkeästi kustannusarvioita ja joillakin kursseilla saattaa olla lisänä vielä mm. Elokuissa käyntiä (kuten äidinkielessä) ja elokuvakäynti on täysin omakustanteinen.*
- *En tiennyt hakiessani alalle (tai edes hyväksyessäni opiskelupaikkaa), että minun täytyy ostaa oma kannettava tietokone. Harkitsin opiskelujen keskeytystä saadessani tiedon opiskelujeni kokonaiskustannuksista.*
- *Kirjoitusmaksuista ei kerrottu ennen ensimmäistä kirjoitusinfoa 2. Vuositasolla.... En olisi lähtenyt lukioon jos olisin tämän tiennyt...*
- *Ei ole ja etenkin sähköllä käskettiin ostamaan kirjoja, mitä ei sitten kertaakaan ole tarvittu*
- *En tiennyt eri kursseille mentäessä, mitä välineitä tarvitsen ja paljon ne maksavat*

Poimintoja Kyllä-vastanneiden avoimista vastauksista:

- *Vanhempainillassa, itse oppilaille ei.*

- *Kyllä, mutta arvioit eivät pitäneet paikkaansa*
- *Sanottiin että lukioon menee kokonaisuudessaan n.3000 mutta menee reilusti yli*
- *alussa kerrottiin alustavia summia*
- *aloituspaketin hinta hiusalalla oli tiedossa ennenkuin se piti ostaa*
- *Hakuvaiheessa sain tietoa opetuksen maksuttomuudesta.*
- *Syksyllä opot kertoivat kuinka paljon menee lukio kirjoihin rahaa kolmen vuoden aikana*
- *Kyllä on, mutta kustannuksien sanottiin olevan pienemmät.*
- *Ensin sanottiin, että kustannuksia ei ole. Kuitenkin tullut kirjakustannuksia, hygieniapassi jne*
- *Alalle hakiessa ohjeistettiin ostamaan tietokone tietyillä ominaisuuksilla ja hinnaksi arvioitiin 400-600. Todellisuudessa halvin kyseiset vaatimukset täyttävä kone maksoi 700, ja sosiaalitoimi tuki työttömän, tulottoman opiskelukoneen ostamista huimalla 350 eurolla.*
- *Heti alussa kerrottiin että esim ajokortit logistiikka-alalla pitää maksaa ja muut menot siihen liittyen.*

Avoimissa palautteissa korostui se, ettei vastanneilla ollut selkeätä käsitystä kokonaiskustannuksista tai annettu arvio oli liian pieni. Tietoa opintojen kustannuksista oltiin saatu oppilaitoksen ulkopuolelta, esimerkiksi Lukiolaisten liitto mainittiin tiedon lähteenä joissain vastauksissa. Haasteena koettiin useassa vastauksessa esimerkiksi se, ettei kurssin alkaessa tiedä kurssiin liittyvien kustannusten määrää tai että kurssiin/opintoihin kuuluu pakollisia maksullisia osioita, kuten elokuvissa käynti tai maksullinen ensiapukoulutus. Eräässä vastauksessa nostettiin esiin myös positiivisia näkökantoja:

- *Kukkulan kirjastossa on sopivat ja ilmaiset materiaalit opintoihin 👍*

Muuten kirjastotoimintaa ei vastauksissa mainittu. Jonkin verran avoimissa vastauksissa, mm. kirjojen hankinnan kohdalla tulee esille, että kirjoja voi hankkia kavereilta tai ostaa käytettynä, mutta laajemmassa mielessä lainaustoiminta ei tule esille opintoihin liittyvien kustannusten kyselyssä.

Vapaat vastaukset

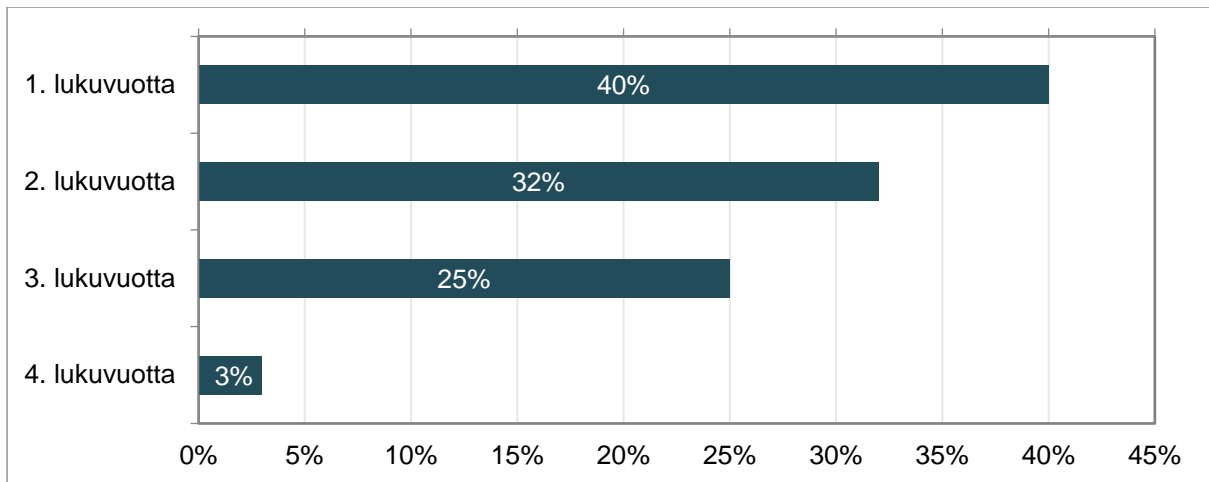
Vastaajilla on lopuksi mahdollisuus antaa kommentteja vapaasti kyselyyn. Yleisin kommentti oli: ”(opiskelu) on liian kallista”. Seuraavaksi on kerätty muutamia poimintoja kommentteista:

- *Olisi kiva jos enemmän annettaisiin peruskoulussa tietoa kustannuksista ennen kuin tekee valinnat sillä kaikilla ei oikeasti ole varaa sijoittaa omaan koulutukseen niin paljon rahaa eikä kirjoista saa takaisin kaikkea varsinkaan sähköisistä lisensseistä.*
- *Täyttä rahastusta. Oppikirjoja tulisi kierrättää ja kaikilla samat mahdollisuudet päästä kursseille ja opiskella haluamiaan aineita vanhempien tai omista tuloista riippumatta*
- *Kustannukset ovat älyttömän kalliit. Itselläni on todella huono taloudellinen tilanne ja kirjojen hankinta on ollut erittäin vaikeaa ja stressaavaa. Usein en ole pystynyt hankkimaan kirjoja koska niihin ei ole ollut varaa. Se on epäreilua ja epätasa-arvoista. Kaikille opiskelijoille pitäisi olla tasa-arvoisia ja samanlaisia mahdollisuuksia opiskella mutta niin ei ole. En pysty opiskelemaan niitä aineita kunnolla joihin en ole pystynyt hankkimaan kirjaa koska kokeisiin luku on mahdotonta. Lukio kirjojen myyjät kuten Jamera tekee bisnestä lukio kirjojen myynnillä ja kirjat vaihtuvat kun opintosuunnitelma muuttuu ja en pystynyt itse käyttämään siskoni vanhoja kirjoja jotka menevät käytännössä roskikseen sillä niitä ei voi myydä eteenpäin, antaa läheisille eikä Jamerakaan osta niitä mikä on epäkäytännöllistä. Huomioon pitäisi ottaa myös ilmastonmuutos minkä kannalta kirjoja pitäisi kierrättää ja käyttää mahdollisimman kauan. Eikö olisi myös ilmastonmuutoksen kannalta tärkeää että kirjoja pystyisi käyttämään siihen asti kunnes ne käytännössä ovat käyttökelvottomia. Mutta nyt kirjoja jää käyttämättömäksi vaikka ne ovat täysin käyttökelpoisia. Olisi tärkeää että oppilaiden ääni saataisiin kuuluviin eikä mielipiteitä kyseltäisi aikuisilta ja poliitikoilta jotka eivät tiedä miten asiat todellisuudessa menevät.*
- *Oppimateriaalikustannukset ovat tavallaan vapaaehtoisia. Kirjoja ei ole pakko hankkia, mutta jos ne hankkii ne maksaa aikapaljon. Kuitenkin oppimateriaalikustannukset jäävät pienemmiksi kuin koulumatkakustannukset jäisivät.*
- *Kyselyssä ei tullut ilmi koulumatkojen kustannuksia. Minä kuljen 40 kilometrin koulumatkan päivittäin kaksi kertaa. Maksan bussikortista yhdeksän kuukautta kahdestatoista. Kuukausimaksu on 43 euroa ja kolmessa vuodessa summaksi tulee 1161€.*
- *Ammattikoulussa mielestäni oppimateriaalien hinnat ovat kohtuuhintaisia ja kirjastoista saa lainattua hyvin materiaaleja. Meillä tilanne on hyvä toisinkuin lukion oppimateriaalien hinnoissa.*
- *Ravintola-alalla opiskelun kustannukset ovat kohtuuttomat. On täysin turhaa hankkia sekä tarjoilijan että kokin vaatetus, hankinta tulisi suorittaa vasta kun oma linja selvillä. Veitsikustannukset ymmärrettävät, halvempiakin saa.*

- *Opinnot ovat mielestäni erittäin kalliit siihen nähden, että niistä puhutaan "ilmaisena"*
- *Iso kustannuserä on lisäksi työkalut, joita työharjoittelussa tarvitsee, jotta saa tehdä monipuolisesti töitä. Sijoitin akkutyökaluihin eli ruuvinvääntimeen ja porakoneeseen n. 450 € lisäksi olen ostanut itse käsityökaluja n. 150 €:lla. Näistä on etua myös myöhemmin työelämässä, koska työnantaja maksaa työkalukorvausta opista välineistä, niin kerralla kannattaa ostaa hyvät. Koulu sponsasoi peruskäsityökalujen ostoa ja niiden hinnaksi jäi 100 €. Olen siis kaikkiaan sijoittanut työkaluihin n. 700 €.*
- *Työvälineiden kustannusten kohdalla laskin musiikkialalla tarvittavan oman soittimen mukaan. Oletan, että ne kuuluvat "työvälineisiin kuten vihko, kynät, kansiot..."*
- *Muutenhan tuo opiskelu olisi halpaa muttakun lyseon pysäköintimahdollisuudet ovat mitä ovat niin parkkisakkoihinkin on uponnut lukioaikana n. 500€*
- *Joillain kursseilla ei pakollista kirjaa tunnuta käyttävän, joten opettaja voisi etukäteen vinkata, ettei ihan pakko ole sitä ostaa...*
- *Kirjoihin menee aika paljon rahaa. Olen hyödyntänyt kirjojen lainaamista ja käytettynä ostamista. Silti kirjat maksavat ja opetussuunnitelman muuttuessa saattaa tulla taas uudet kirjat jonka jälkeen vanhat eivät enää sovellu oppitunnille. Tämän seurauksena joudutaan käyttämään todella paljon rahaa koulukirjoihin.*
- *Monisteiden määrä on kamala. Paperin tuhlausta. Materiaalien jakaminen sähköisenä olisi paljon parempi, ainakin pääasiallisesti. Itse myös hukkaan kaiken paperitavaran tai en muista ottaa juuri jotain tiettyä monistetta kouluun mukaan, joten sähköisessä muodossa kaikki myös pysyisi varmasti tallessa.*

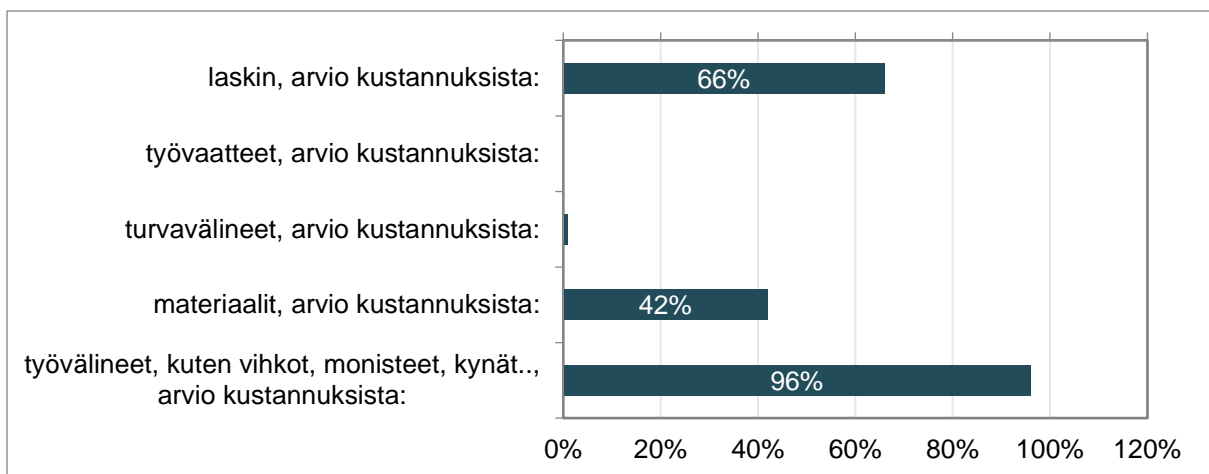
Kyselyn tulokset lukiolaisilla

Lukiossa opiskelevien vastauksia saatiin kyselyyn 500 kappaletta. Vastajaat jakautuivat opiskeluajan perusteella siten, että 40% vastaajista opiskeli ensimmäistä vuotta, 32% toista lukuvuotta, 25% kolmatta ja 4% neljättä lukuvuotta.

Kuva 11 Vastaajien jakautuminen opiskeluvuoden perusteella

Yksiselitteisesti, kaikki lukio-vastaajat tarvitsevat opinnoissaan tietokonetta ja kaikki hankkivat oman laitteensa. Lukiolaisten hankkimat tietokoneet ovat aiemmin esiteltyä keskiarvokustannuksia kalliimpia. Keskimäärin lukiolaisen tietokone maksaa 820 euroa, mutta kustannuksissa on toki vaihtelua. Yleisin hinta tietokoneelle on ollut 1000 euroa. Työvälineistä ja tarvikkeista lukiolaiset hankkivat laskimet, jotain materiaaleja ja erilaisia työvälineitä, kuten vihkoja, monisteita ja kyniä. Myös tietokoneen lisäosia ja adaptoreita oltiin listattu näihin tarvikkeisiin. Kuten voidaan olettaa, lukiolaiset eivät olleet hankkineet opintojaan varten työvaatteita eikä turvavälineitä. Laskimeen lukiolaisella menee keskimäärin 61 euroa ja yleisesti työvälineisiin 74 euroa.

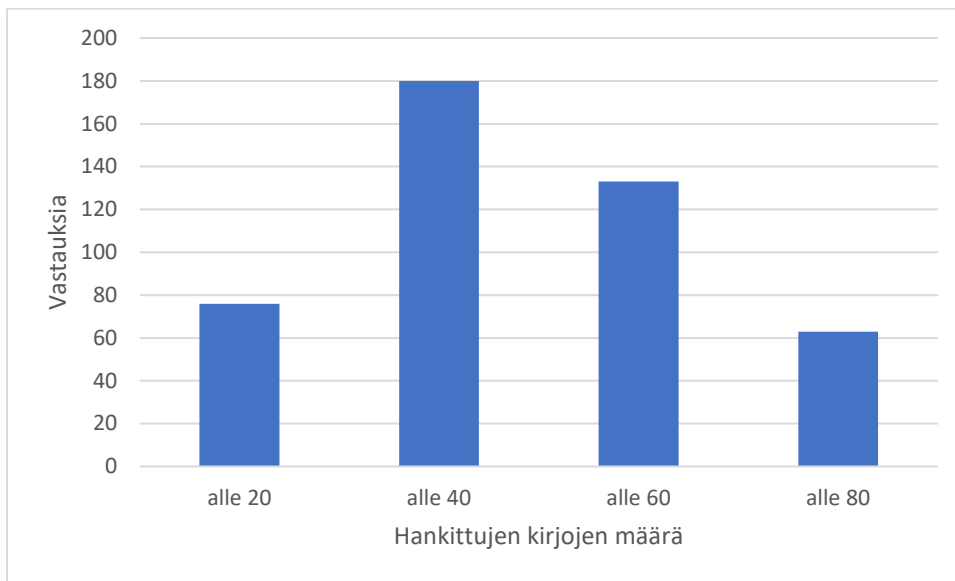

Kuva 12 Lukiolaiset tarvitsevat opinnoissaan erityisesti laskimen sekä erilaisia materiaaleja ja työvälineitä.

Lukiolaisten arvio opintoihin liittyvistä tutkintomaksuista oli keskiarvoltaan noin 150 euroa. Nämä kustannukset olivat useimmiten vastausten mukaan peräisin ylioppilastutkintoon liittyvistä tutkintomaksuista.

99% lukiolaisista kokee tarvitsevansa opinnoissaan perinteisiä kirjoja ja kaikki opiskelijat hankkivat ne itse. Avoimista vastauksista ilmenee, että kirjoja myös lainataan kavereilta sekä ostetaan käytettyinä. Näistä huolimatta oppikirjat muodostavat merkittävän osan lukio-opintojen kustannuksista. Hankittujen kirjojen määrä vaihteli vastaajilla alle kahdestakymmenestä useisiin kymmeneen. Keskimäärin vastaajat olivat hankkineet 36 kappaletta, mutta tulee huomata, että on

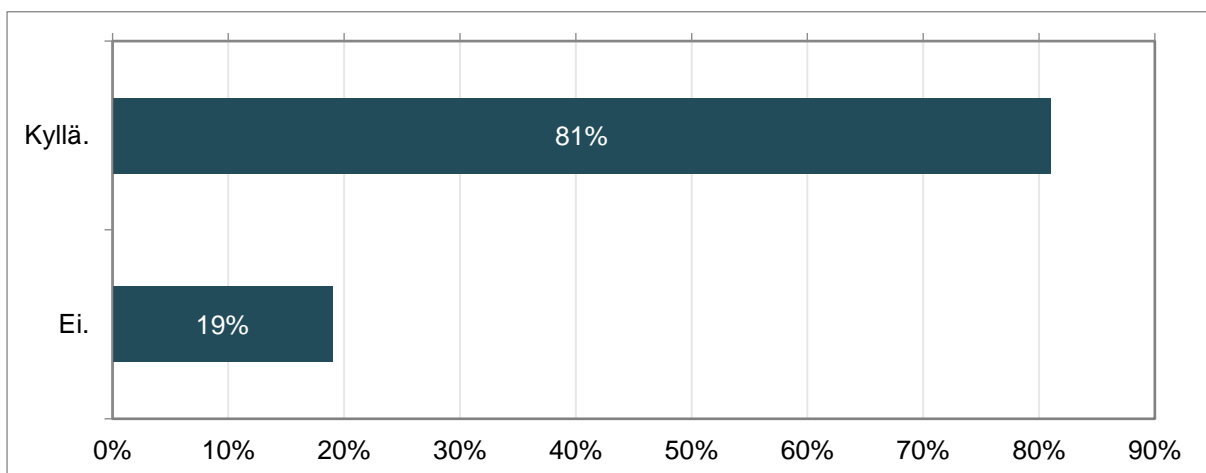
hyvin tyypillistä hankkia myös useita kymmeniä kirjoja. Tämä voi riippua myös eri vaiheessa olevista opiskelijoista (ensimmäisen, toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoista).

Kuva 13 hankittujen kirjojen määrän vaihtelu lukiolaisilla.

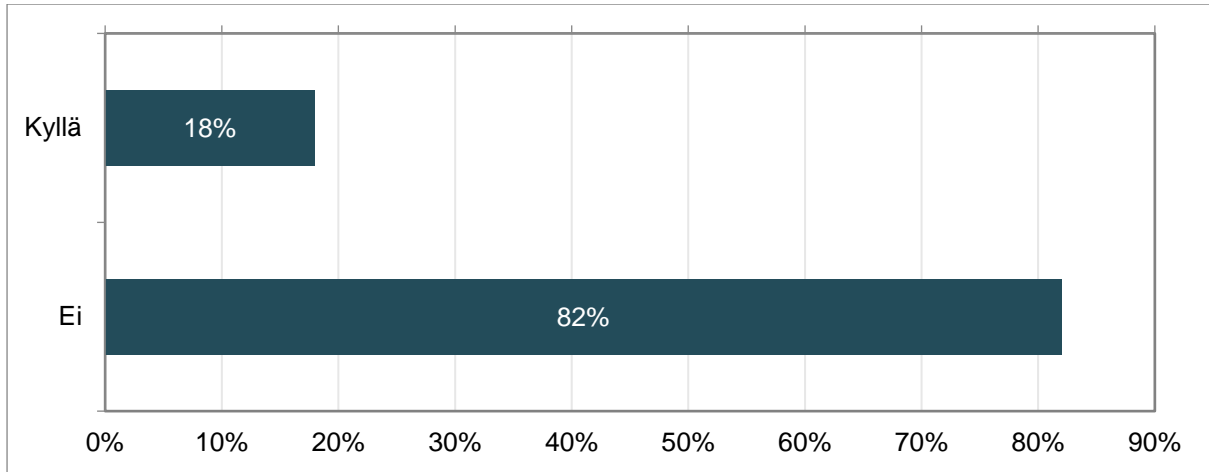
Kun aiemmassa luvussa oli listattu koko vastaajajoukon keskiarvo hankittujen kirjojen kustannuksista, on lukiolaisten joukon kustannus tästä keskimääräisestä arvosta paljon suurempi. Lukiolainen käyttää hankkiemiinsa kirjoihin keskimäärin 912 euroa.

Lukio-opinnoissa on tyypillistä, että opetuksessa käytetään opettajan tai oppilaitoksen sähköisiä materiaaleja (kuva 14). Materiaali saattaa olla enemmän opetusta tukevaa, sillä opettajan sähköisen materiaalin lisäksi kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että he tarvitsevat vielä oppikirjan opintoihinsa.

Kuva 14 Opinnoissani hyödynnetään oppilaitoksen tai opettajan omia sähköisiä oppimateriaaleja.

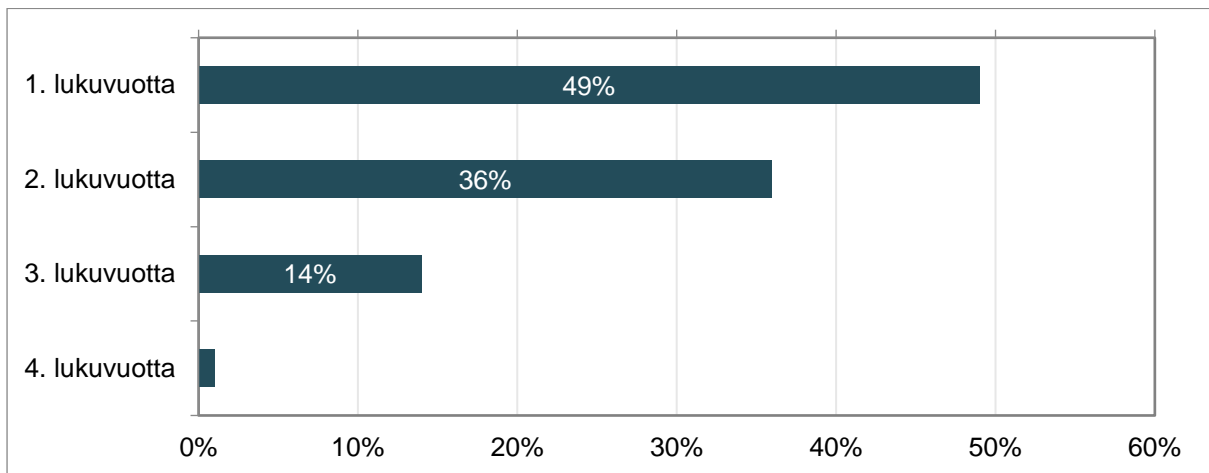
Kysymykseen onko oppilaitos tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista, saadaan negatiivisempi vastaus kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilta. 82% lukiolaisvastaajista koee, ettei oppilaitos ole antanut kokonaiskuvaa. Yleisessä osiossa on kuvattu keskeisempiä poimintoja kohdan avoimista vastauksista.

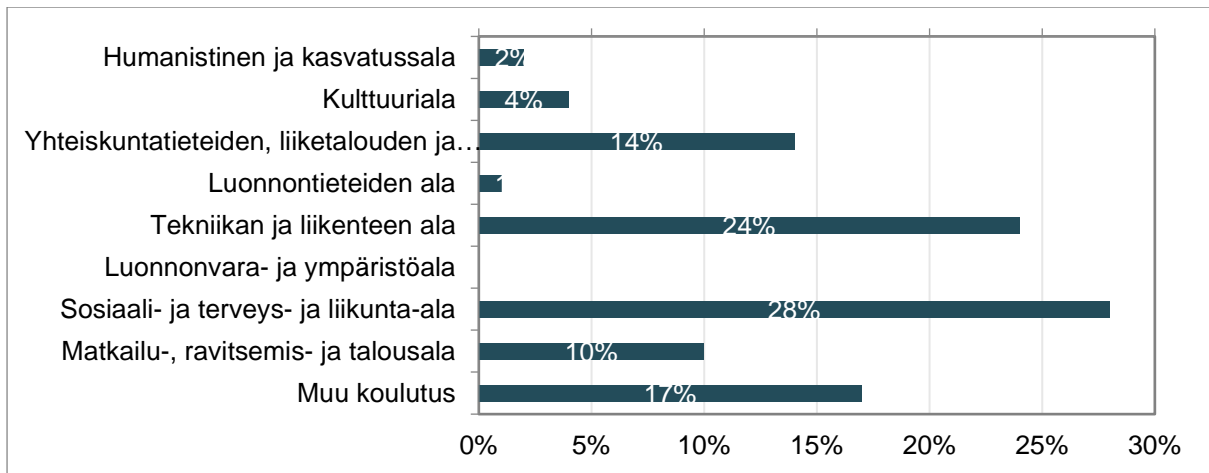
Kuva 15 Onko oppilaitos tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista?

Kyselyn tulokset ammatillisessa koulutuksessa

Ammattisessa koulutuksessa olevia vastaajia kyselyssä oli 436 kpl. Lähes puolet vastaajista opiskeli vasta ensimmäistä vuottaan (kuva 16). Vastaajat jakautuvat eri alojen kesken kuvan 17 mukaisesti ja eniten vastaajia oli tekniikan ja liikenteen alalta sekä sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alalta.

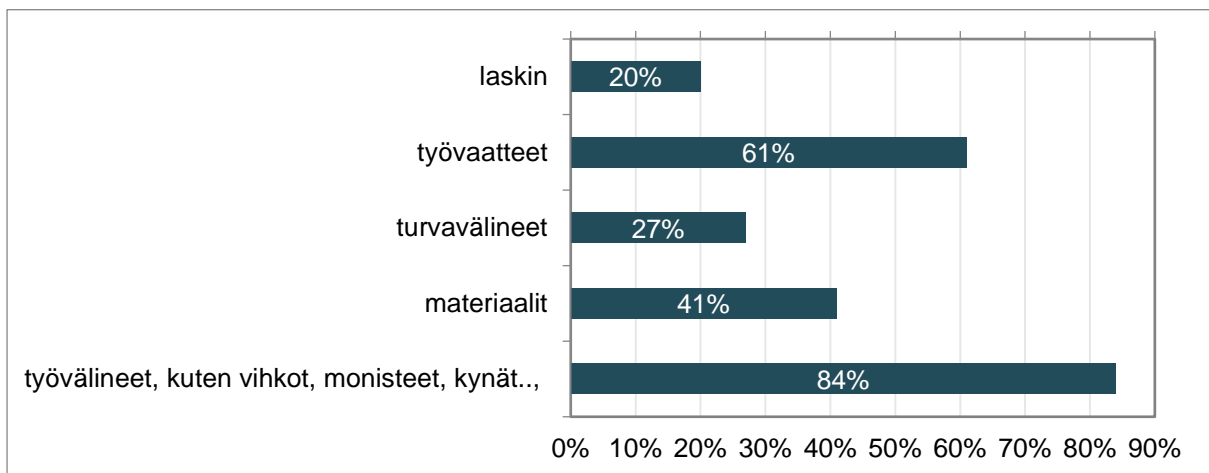
Kuva 16 Vastaajien jakautuminen opiskeluvuosien perusteella.

Kuva 17 Ammatillisen koulutuksen vastaajien jakautuminen eri aloille.

83% vastaajista koki, että tarvitsee tietokonetta opinnoissaan ja 17% koki, ettei tarvitse tietokonetta. Näistä vastaajista 80% on ostanut oman laitteen, mutta 20% pärjää opinnoissaan käyttämällä oppilaitoksen laitteita. Keskimäärin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevan tietokone maksaa 666 euroa, mutta kustannuksissa on toki vaihtelua. Yleisin hinta tietokoneelle on ollut 500 euroa.

Vastaajista vain 8% on hankkinut opintojaan varten jonkun lisenssin, enemmistö tulee toimeen oppilaitoksen tarjoamilla sovelluksilla ja lisensseillä. Opinnoissaan vastaajat tarvitsevat toki erilaisia työvälineitä, mutta lukiolaisiin verrattuna eroa on turvavälineiden ja työvaatteiden tarve opinnoissa.

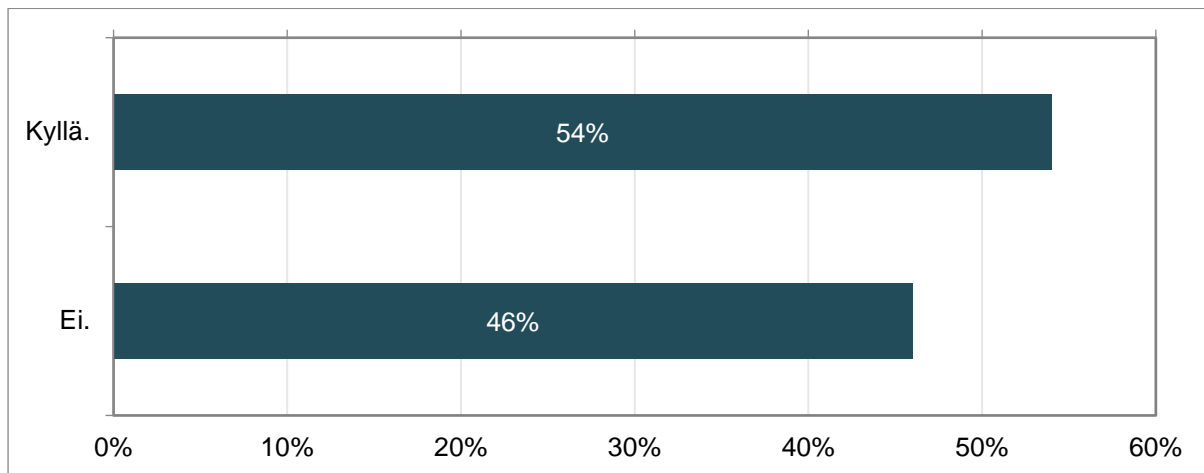

Kuva 18 Ammatillisessa koulutuksessa tarvitaan vastaajien mukaan erilaista välineistöä.

Ammatillisen koulutuksen vastaaja käyttää laskimeen keskimäärin 41 euroa, työvaatteisiin 158 euroa, turvavälineisiin 106 euroa ja työvälineisiin 115 euroa. Vaihtelu työvälineissä voi olla suurtakin, sillä vastaajat olivat laskeneet esimerkiksi opinnoissa tarvittavat kamerat ja musiikki-instrumentit työvälineiksi. Vastaajat arvioivat opintoihin kuuluvien tutkintomaksujen ja maksullisten koulutusten (kuten korttikoulutukset) kustannusten olevan 100 euroa.

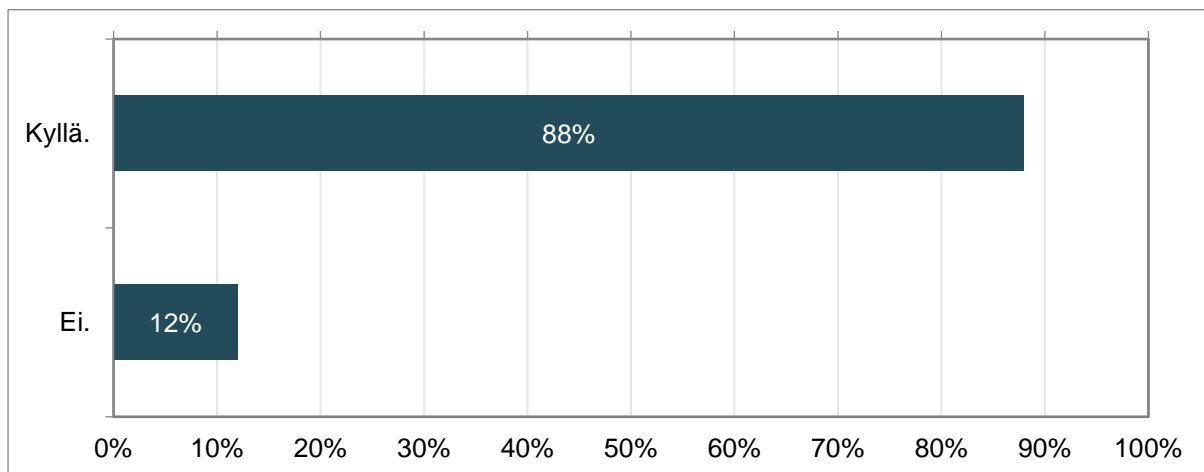
Hieman yli puolet ammatillisen koulutuksen vastaajista tarvitsee opinnoissaan perinteisiä oppikirjoja, mutta ero niiden välillä, jotka eivät niitä tarvitse, ei ole kovin suuri. Hankittavien kirjojen määrä

poikkeaa kuitenkin merkittävästi lukio-vastaajista. Ammatillisen koulutuksen vastaajat nimittäin ovat hankineet nimittäin keskimäärin 2,6 kirjaa. Kirjojen kustannukset arvioidaan siten myös paljon lukiolaisia matalammiksi; kirjat ovat kustantaneet vastaajien arvion mukaan 120 euroa.

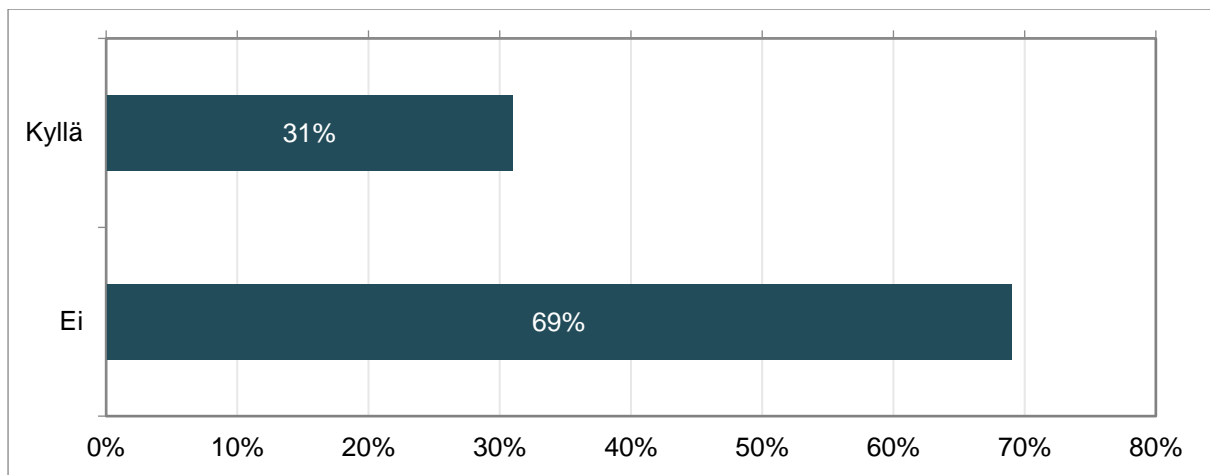
Kuva 19 Jakauma väitteeseen: "Opinnoissani tarvitaan perinteisiä oppikirjoja".

Ammatillisessa koulutuksessa ei ole kovinkaan tyypillistä, että opinnoissa käytetään oppilaitoksen ulkopuolisia sähköisiä oppimisolustoja, mutta toisaalta 88% vastasi, että opinnoissa hyödynnetään oppilaitoksen tai opettajan omia sähköisiä oppimateriaaleja. Noin puolet vastasi, että opinnoissa tarvitaan vielä niiden materiaalien lisäksi kirjoja.

Kuva 20 Jakauma kysymykseen käytetäänkö opinnoissa oppilaitoksen tai opettajan omia sähköisiä oppimateriaaleja.

Ammatillisen koulutuksen vastaajat olivat hieman lukiolaisia tyytyväisempiä oppilaitoksen tarjoamaan tietoon opintojen kokonaiskustannuksista. Kielteisen vastauksen antoi vain 69% vastaajista (kuva 21). Yleisessä osassa esitellyt avoimet vastaukset kuvaavat myös ammatillisen koulutuksen vastaajien mielipiteitä.

Kuva 21 Onko oppilaitos tarjonnut tietoa opintojen kokonaiskustannuksista?

3. Lopuksi

Tase-hankkeen yhteydessä tavoitteena oli kartoittaa toisen asteen opiskelukustannuksia. Jyväskylän koulutuskuntayhtymässä kartoitus toteutettiin sähköisellä kyselyllä toukokuun 2019 aikana. Vastaajia kyselyllä oli yli 1000 ja vastaajat jakautuivat lähes 50/50 lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Kysely antaa hyvän kuvan opiskelijan kokemuksista Jyväskylän koulutuskuntayhtymässä.

Kyselyssä nousi esiin, että enemmistö (92%) tarvitsee opinnoissaan tietokonetta. Tietokoneen keskimääräinen hankintakustannus oli 775 euroa, mutta tuloksista tuli ilmi, että hintahaitari oli aika laaja, muutamasta sadasta eurosta pariin tuhanteen. Suurin osa opiskelijoista tulee toimeen koulun tarjoamilla lisensseillä, mutta opiskelijoiden vastauksissa tuli ilmi erityisesti matemaattisten aineiden opiskelussa tarvittavat laskinlisenssit sekä tietyillä aloilla tarvittavat erityissovellusten lisenssit. Tietokoneen lisäksi opiskelijat tarvitsevat myös erilaisia työvälineitä ja niiden tarve ja sitä myöten niiden kustannukset vaihtelevat alakohtaisesti. Opintoihin voi kuulua myös maksullisia korttikoulutuksia ja tutkintomaksuja. Tyypillisiä kustannuksia tästä osa-alueesta tuli ensiapu- ja hygieniapassikoulutuksista sekä lukio-opintoihin liittyvistä tutkintomaksuista.

Oppikirjoihin liittyvät kustannukset nousivat kyselyn avoimissa vastauksissa esiin runsaasti. Kyselyssä tahdottiin eritellä perinteisten ja sähköisten oppikirjojen hankintaa, mutta useat vastaajat olivat käsitelleet näitä kohtia yhdessä, eivätkä erotelleet kirjatyyppejä vastauksissaan. Perinteisten kirjojen kysymys antaakin näistä kysymyksistä todennäköisesti tarkemman kuvan opiskelijoiden kustannuksista kirjojen suhteen. Hankittujen kirjojen määrä vaihteli runsaasti vastaajien kesken. Noin neljäsosa vastaajista oli hankkinut vasta muutaman kirjan, mutta keskimääräinen hankittujen kirjojen määrä oli 25 kpl. Kirjojen kustannus keskimäärin oli 653 euroa, mikä on aiempien tutkimuksiin verrattuna matala, mutta tulee muistaa, että tässä on sekä lukio- että ammatillinen koulutus. Sähköisten

oppikirjojen käyttö on vielä vähäisempää kuin perinteisten kirjojen. Opetuksessa hyödynnetään kyllä oppilaitoksen tai opettajan omia sähköisiä materiaaleja, mutta enemmistä vastaajista koki, että tämän materiaalin lisäksi tarvitaan oppikirjojakin.

Tiedottamiseen liittyvässä kysymyksessä vastauksissa saatiin runsaasti mielenkiintoisia avoimia vastauksia. Näistä nostettiin muutamia Tiedottaminen-lukuun. Tuloksena voidaan päätellä, että vastaajat eivät kokeneet saaneensa tarpeeksi tietoa opintojensa kokonaiskustannuksista.

Kehitysehdotuksia:

-tiedotetaan opiskelijoille, että heillä on mahdollisuus ladata oppilaitoksen kautta Office 365-sovellukset omalle laitteelleen.

-Kartoitetaan omalla alalla / tutkinnossa opintoihin menevät kustannukset ja tiedotetaan niistä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, kritiikissä tuli esille tiedottamisen myöhäinen vaihe.

-kerrotaan jo hakuvaiheessa mahdollisimman todenmukainen arvio opintojen kustannuksista.

4. Lähteet

1. Pelastakaa Lapset ry. Maksuton koulutus on monelle liian kallis- selvitys toisen asteen opintojen kustannuksista. Lokakuu 2017. Saatavilla osoitteesta: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2017/11/09145729/Pelastakaa_Lapset_Selvitys_toisen_asteen_opintojen_kustannuksista_2017.pdf
2. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Toisen asteen koulutuksen kustannukset opiskelijoille – vaihtoehtoja kustannusten pienentämiseksi. Helsinki 2018. Saatavilla osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160739/okm21.pdf>